Geschiedenis
van
Aerschot

COLLEGIALE
AERSCHOT

Turnhout

Boekdrukkerij Joseph Splichal

PAROCHIA B. V. M.
AERSCHOT

GESCHIEDENIS

van

AERSCHOT (1)

Naast vruchtbare bergen en den zóó vischrijken Demer gelegen, was Aerschot reeds in het steentijdvak bewoond.

De Romeinen deden aan Orléans of Aurelias' toren zijwegen samenkomen om, over den Demer, de Kempen in te steken.

Van ouds had Aerschot zijne graven. Een hunner, Arnold III werd in 1147 aan 't hoofd geplaatst der vloot die met 200 schepen van de kusten van Engeland ter kruisvaart trok en onderweg Lissabon veroverde op de Mauren. Dit getuigt klaarblijkend voor het aanzien en de macht zijner graven.

In 1212, in 't verbond der steden aangenomen, bloeide Aerschot reeds door hare lakennijverheid, haren handel te water en te lande, hare Donderdagsche markt. (2)

De troebele tijden der Hervorming brachten de stad zoodanig ten onder, dat zij, in 1580, tot tweemaal op éénen dag geplunderd en verwoest door Hollanders en Spanjaarden, nog slechts 5 menschen der burgerklas en 12 armen op hare puinen telde.

Stilaan heropgebouwd, biedt zij thans den bezoekers nog menige merkwaardigheden.

De statiestraat loopt door het doorgestoken Begijnhof, in 1259 gesticht op de hoeve van Hendrik III, graaf van Leuven.

Daar achter staan de groote watermolens, welke Willem van

---

(1) In oude schriften, van vóór verscheidene eeuwen, komt men Aroschot, Areschot, Aroscot en Arscot tegen.

(2) De Vrije Donderdagsche Markt werd aan deze stad toegestaan door Antoon Van Croy, graaf van Aerschot, den 16 September 1462.

Croy, heer van Aerschot ten jare 1509 bouwde in den boomgaard van het Begijnhof.

Een echt kunstwerk van gothieken bouwtrant is de kerk van O. L. Vr. van Zeven Toren, in bruinen ijzersteen opgetrokken.

Op den Demerkant steekt hoog in de lucht het « Drossaarde » (1) door het land van Aerschot gebouwd in 1470, op de plaats waar eertijds de Oude Borcht stond.

De goederen van Winghe werden in 1321 aan de stad gecedeerd om er stadhuis, markt en gildenhuis op te bouwen. Van dit oud stadhuis bestaat nog heden de ondertoren.

Het gasthuis werd in 1288 gesticht door samenwerken van burgers en magistraat.

Weinige steden hebben zulke bekoorlijke omstreken als Aerschot: Aan den voet dier keten van heuvelen gelegen, welke boven Diest begint en zich om Leuven uitstrekt, levert de stad aan de eene zijde de lage vlakten der Kempen op, die van het gebergte gescheiden worden door de wateren des Demers. Door die schilderachtige en betooverende tegenstelling van laagten en hoogten, ontdekt men op deze, langs welke zijde, men ze ook beklimme, gezichtspunten van een bijna eindelooze uitgestrektheid. Men zal zich een denkbeeld kunnen vormen der ruime straal die het oog van eenen persoon, op die hoogten geplaatst, doorloopt, wanneer men weet dat van het toppunt, waar zich de vermaarde orléanstoren bevindt, hij achtereenvolgens de torens van Scherpenheuvel, Averbode, Gheel, Turnhout, Hoogstraeten, Lier, Antwerpen en Mechelen onderscheidt, als hij zich van het Oosten langs den Noordenkant naar het Westen keert.

---

(1) Het hoofd des bestuurs van de stad van Aerschot droeg eertijds den naam van Drossaard. Deze ambtenaar werd door den graaf (later hertog) zelve aangesteld en vertegenwoordigde deszelfs persoon. Zijn gezag strekte zich uit over de plaatsen die het rechtsgebied van Aerschot uitmaakten, en welke waren : de stad Aerschot met de dorpen Langdorp, Rillaer, Betecom Messelbroeck, Testelt, Bierbeek, Hamme, St-Joris Weerde, Melin, Gelrode, Nieuwland en Nieuwrhode. Na den drossaard volgde in waardigheid de meyer, nu burgemeester genoemd.

Van de zeven oude kasteelen verfraaien er nog vier de boschrijke omstreken : Schoonhoven en Rivieren (vroeger aan Aerschot) en de pachterijen van Speel- en Meetshoven.

* * *

« Het eerste onheil dat, volgens ons weten, aan Aerschot overkwam, is de hevige storm die op Kerstmisdag van het jaar 1472 verscheidene huizen omverwierp. »

* * *

Gelderland, dat Karel de Stoute overmeesterd had, onttrok zich in het begin der zestiende eeuw opnieuw aan de gehoorzaamheid van onzen vorst, Filips den Schoone, die tegen hen het middel van onderwerping door de wapenen genoodzaakt werd te gebruiken. Het was door dien oorlog dat, in 1506, onze stad veel te lijden had : *moorderij, brand en plundering overvielen haar te gelijk.*

Hooren wij hierover Gramaye in zijne Antiquitates Brabantiæ spreken : Cum ædificiis et civibus et opibus multum exornata triumpharet civitas, nato inter principem nostrum et Gelros bello, capta, ferro que et flamma et prædis exhausta, de pristino statu, multum remisit.

* * *

St. Apollonia's dag zag in 1543 het groot deel van het begijnhof door eenen toevalligen brand verslonden worden, gelijk de hierboven bijgebrachte schrijver ons overlevert : [Die Sacro S. Appoloniæ magna Beginagii pars fortuito incendio absumpta est.]

* * *

De 6de Februari 1570 kenmerkte zich door een ander slag van verwoesting : de waters vloeiden schielijk over de oevers van den Demer en overstroomden al de landerijen, een overvloedige regen volgde, en de sneeuw smolt met zulke haast dat noch brug noch straat te zien was in het lage gedeelte der stad. De schade was onberekenbaar. Tot staving van hetgeen wij zeggen, zenden we opnieuw

naar de Antiquitates Brabantiæ terug, waarin wij lezen : Subito ripas suas egressus Demera fluvius Arscotum alluens, magnam et aggeri et domibus cladem intulit. Et iterum soluta repente hiberna nive, et accedente aliquat dierum pluvia, magno civibus fuit incommodo.

* * *

Het jaar 1572 was niet min noodlottig. De toren van de O. L. V. Kerk, die zich tot eene hoogte van meer dan 400 voet verhief, werd door den bliksem geslagen en van het toppunt tot nabij den grond door het vuur verteerd. De meergenoemde geschiedschrijver zegt ons daarover : fulmine icta primarii templi turris a summo ad ipsa pene fundamenta exusta est.

* * *

Het was insgelijks in 1572 dat Aerschot den wreeden Hertog van Alba, landvoogd van België voor den Spaanschen koning Filips II, zag doortrekken, na weinig tevoren deszelfs eeuwigen tegenstrever, Willem van Nassau, aan het hoofd van een duitsch leger van 24.000 man ontvangen te hebben. Lodewijk van Nassau kwam den 25 Mei 1572 door krijgslist Bergen in te nemen ; zijn broeder snelde hem aanstonds ter hulp om van die belangrijke plaats bezetting te nemen, door Brabant dringende, waar al de steden : Leuven, Nijvel, Aerschot, Diest en Thienen hem de poorten openden. Willem kwam den 24 Augustus vóór Bergen. Verschillige omstandigheden veranderden den staat van zaken zoodat de Hertog van Alba, hetzelfde jaar nog, de afgevallen steden, waaronder Aerschot, hernam om ze onder de gehoorzaamheid des konings terug te brengen.

* * *

Aerschot had nu zes jaren rust. In dien tusschentijd waren twee nieuwe bestuurders onzer provinciën uit Spanje gezonden geweest. Don Lodewijk de Zuniga y Requesens had in 1573 de plaats aangenomen van den onmenschelijken beul der graven van Egmont en Hoorn, en werd bij zijne dood, in 1576, vervangen door don

Juan van Oostenrijk, natuurlijken zoon van Karel V en van Barbara Blomberg, edele vrouw van Regensburg. Alhoewel nog jong, had don Juan zich een wereldberoemdheid verworven, door zijn heldendaden tegen de Turken, aan wier veroveringen in Europa hij een bolwerk stelde door het vermaarde zeegevecht van 1571 aan den ingang der golf van Lepante, in Griekenland.

Door zijn schoone hoedanigheden slaagde don Juan erin, bij zijne aankomst in ons land, de rust te herstellen, doch het volk door den Prins van Oranje opgehitst, dwong hem weldra de vijandelijkheden te hernemen. Het was in die dringende omstandigheden dat Willem van Nassau zich Ruwaerd van Brabant deed benoemen, en dat de Hertog van Aerschot den aartshertog Matthias uit Oostenrijk tot het algemeen bestuur van België riep.

Voorgegaan door eenen standaard, waarop hij onder een kruis de woorden : in hoc Signo vici Turcas in hoc haereticos vincam, had doen plaatsen, trok de spaansche veldheer op Gembloers, gemeente der provincie Namen, en werd er handgemeen met het leger der Staten, dat op dien dag (31 Jan. 1578) tienduizend man en vier-en-dertig vaandels op het slagveld liet. Na deze roemruchtige overwinning zet don Juan zijnen tocht voort. Zijn leger, grootendeels uit Spanjaards bestaande, komt den 7 Februari voor Aerschot, en deszelfs bevelhebber Don Octavio Gonzaga eischt, in den naam zijner majesteit, de stad tot overgaaf. De drossaard geeft den generaal tot antwoord dat, aangezien Zijne Exellentie de Hertog van Aerschot deel maakt van de Staten-Generaal en deze in de stad eene bezetting gesteld hebben, de inwoners, zonder voorafgaandelijk bericht van hunnen vorst, in de onmogelijkheid zijn aan zijn verzoek te voldoen, alhoewel zij, voor het overige, Filips voor hunnen wettigen Koning houden en eeren. Daarop beveelt de Gonzaga 's anderdaags 's morgens ten 6 uur de bestorming der stad : eene bui kanonschoten stort op Aerschots muren.

De bezetting der stad, uit Walen samengesteld, verde-

digt zich met onverschrokkenheid. Van beide zijden sneuvelen een groot getal krijgslieden.

De aanval eindigde slechts ten vier uur 's namiddags, wanneer de drossaard, op het aanraden van al de overheden der stad, die van gemeen gevoelen waren dat het onmogelijk was langer te wederstaan, mits de belegeraars onvergelijkelijk talrijker waren dan de belegerden, in onderhandeling trad met den spaanschen veldheer, en de overgaaf van Aerschot deed, op voorwaarde dat de bezetting op staanden voet met legertros en wapenen uit de stad mocht en moest vertrekken, dat de inwoners insgelijks vrij zouden zijn de stad te verlaten en, indien zij verlangden te blijven, hunne goederen verzekerd zouden hebben. Don Octavio onderteekende het verdrag, trad met zijn volk de stad in en vernachtte er om zich des anderendaags naar Sichem te begeven.

Niettegenstaande de gesloten overkomst werden vóór het vertrek door de vijanden al de huizen geplunderd : bij den drossaard werden zelfs, buiten de andere voorwerpen, vier pracht- en vier ploegpaarden gestolen. *Verscheidene personen, die uit hunne woningen gevlucht waren, werden onderweg genoodzaakt zich in hun leger in te lijven en mede op te trekken.*

In de maand Juni van het zelfde jaar (1578) had het leger der staten, dat omtrent tienduizend man telde, zich te Rymenam, een dorp in het arrondissement Mechelen, op de Dyle, drie mijlen en half van Aerschot gelegen, nedergeslagen. Dagelijks hadden onze burgers zich van de knevelarijen en strooperijen dier bende te beklagen : het vee zelfs werd den inwoners door die tuchtelooze krijgers geroofd.

Don Juan van Oostenrijk, vergezeld van Alexander Farnèse, Prins van Parma, trok den eersten Augustus met zijn krijgsvolk door Aerschot om te Rymenam handgemeen te worden met de troepen der staten, tegen welke hij, in weerwil des raads van Farnèse, slag leverde in

eene standplaats uitnemend voordeelig voor zijne vijanden. Ook was hij, ditmaal, het slachtoffer zijner vermetelheid, en liet hij negen honderd zijner soldaten op het slagveld.

Na deze nederlaag keerde don Juan van Oostenrijk door onze stad terug om zich te begeven naar zijn kamp van Bouges bij Namen, waar die groote held, in den ouderdom van drie-en-dertig jaar, als een grijsaard geworden, den eersten October 1578 stierf.

Den zevenden Augustus 1578, verraste het leger der staten, nog altijd te Rymenam gelegerd, onze soldaten. Velen dezer lieten met hunnen kapitein het leven in dezen aanval. Alles werd geplunderd en geroofd : de inwoners werden zelfs verplicht de hun ontnomen voorwerpen tot in de legerplaats hunner vijanden te dragen, waar enkelijk diegenen vrijgelaten werden welke hun losgeld konden betalen.

De Spanjaards kwamen binnen onze muren denzelfden dag dat hunne vijanden er die strooperijen hadden uitgewerkt, en zij verrichtten er zulke onmenschelijke verwoesting dat de vroegere er niet kunnen mede in vergelijking komen. Gedurende vier dagen was de stad aan de plundering overgeleverd : noch kerk noch klooster werd geëerbiedigd. *Toen zij alles hadden vernietigd wat er kostbaar in de stad was, staken zij dezelve op verschillige hoeken in brand.* Een puinhoop bleef over ter aanwijzing van de plaats waar zich weinigen tijd te voren het bloeiende Aerschot bevond, dat nu voor vele jaren bijna gansch onbewoond en verlaten bleef. Vele kostelijke papieren, de voorrechten der stad behelzende, en andere niet min belangrijke schriften werden de prooi der vlammen.

Aangezet door het onwederstaanbaar verlangen dat den mensch tot die plaats trekt welke hem heeft zien geboren worden, kwamen de, aan de verwoesting hunner stad overgeblevene inwoners allengskens tot de puinen van Aerschot terug en begonnen zij de heropbouwing hunner vroegere, thans in asch veranderde woonsteden. Grammaye schrijft ons, betrekkelijk de herstichting van Aerschot :

Sensim autem reversis ad ruinas suas civibus, urbs et muniri prœsidio et opera cœpit.

Hetgeen wij hierboven verhaalden dient om te bewijzen dat Aerschot niet vrij geweest is van de algemeene rampspoeden welke de regeering van Filips II op ons land verspreid heeft. De Spaansche vorst stierf den 13 September 1598 en liet België in de handen van den aartshertog Albert, die met de infante Isabella in huwelijk getreden was. Deze beoogden het welzijn van het hun toevertrouwde volk en gelukten er in, den 9 April 1609, te Antwerpen met de Vereenigde Provinciën den twaalf-jarigen Vrede te sluiten. Onze bestuurders namen deze wapenschorsing waar om de sporen der laatste onheilen uit te wisschen, de gedurende de beroerten onder de voeten getrapte wetten te doen eerbiedigen, den landbouw en de verstandelijke ontwikkeling te bevorderen. Aerschot ook had dien weldadigen invloed gevoeld : het was wederom met eenige huizen voorzien geworden en telde reeds een zeker getal inwoners, toen de dood der gouvernante, in 1633 voorgevallen, deszelfs bloei weêr kwam bedreigen.

* * *

De Vereenigde Provinciën in Frankrijk hadden zich, in 1635, verbonden tot verovering en verdeeling van België. Beide legers vereenigen zich, en dringen onder het bevel van den prins van Oranje, Frederik-Hendrik, in Brabant : Aerschot wordt eerst ingenomen, Diest en Thienen ondergaan vervolgens hetzelfde lot. De moed en dapperheid der Leuvenaars houdt den gang der vijanden tegen, welke door den kardinaal-infant Ferdinand van Spanje, eenen dapperen veldheer, hevig in hunnen aftocht achtervolgd worden.

Aerschot wordt dan weêr door den Spaanschen bevelhebber overmeesterd.

* * *

Twee jaren daarna, in 1637, dreigde een schrikkelijke

brand, door de onvoorzichtigheid der krijgslieden veroorzaakt, de stad tot in den grond te verdelgen : de hevigheid der vlammen was zoodanig, dat honderd en zestien huizen, buiten de stallen en schuren weder in assche gelegd werden : *al de gebouwen der stad, op weinige uitzonderingen na, waren verdwenen.*

* * *

Vijf-en-twintig jaren rust hadden Aerschot weêr doen herstellen, toen in 1662 een min hevige, doch zeer vernielende brand ontstond : veertig huizen met meer dan de twee derden van al het graan en voeder werden door de vlammen verteerd.

* * *

Op vier verschillende tijdstippen is Aerschot door de pest aangevallen geworden, en namelijk in de jaren 1575, 1606, 1635 en 1666.

* * *

De vermaarde Koning Lodewijk XIV had van Karel II van Spanje verkregen, dat deze in 1700 bij testament tot zijnen erfgenaam en opvolger in de spaansche monarchie benoemde Filips, hertog van Anjou en tweeden zoon des dolfijns. De verheffing van den kleinzoon des Franschen Konings bracht den beruchten oorlog der troonopvolging te weeg, *waarin Lodewijk XIV bijna gansch Europa te bevechten had.* Deze oorlog was eene aaneenschakeling van nederlagen voor den Koning van Frankrijk, die al zijn vroegere veroveringen daardoor verloor. Het jaar 1713 stelde door het verdrag van Utrecht de partijen tevreden, en België ging van Spanje tot Oostenrijk over.

Gedurende dien oorlog had Aerschot verscheidene malen de droevige eer de oorlogvoerende legers te ontvangen.

Na er de verschansingen van doorbroken te hebben, liet Frankrijk onze stad in 1703 aan de bondgenooten over, onder het bevel van den hertog van Malborough en van den Prins Eugenius.

Na den heugelijken veldslag, den 11 Mei 1715 te Fontenoy, dorp der provincie Henegouwen, door de Franschen, aangevoerd door Lodewijk XIV en den dapperen maarschalk van Saksen, op de vereenigde Oostenrijksche, Hollandsche, en Engelsche legers gewonnen, werd bijna geheel België door de zegevierende troepen overmeesterd. De Franschen namen Brussel, Antwerpen, Bergen, Aerschot en eene menigte andere plaatsen in. Door het vredesverdrag van Aken werd Aerschot in 1748 met de overige steden der Katholieke Nederlanden aan Maria-Theresia, Keizerin van Oostenrijk, afgestaan.

* * *

Een tijd van zware beproeving voor Aerschot was wel de tijd der Fransche Revolutie, op het einde der 18e eeuw.

Aerschot werd het zwaarst gedrukt rond het jaar 1798, ten tijde van den Boerenkrijg.

O. L. V. kerk stond ontheiligd ; de kerken en de goederen van het Begijnhof, van het Gasthuis, en van nog drie andere kloosters waren aangeslagen of verbeurd verklaard.

* * *

In den nacht van 1 tot 2 Augustus 1831 was een Hollandsch leger van 80.000 man langs twee kanten de grenzen overgekomen. Het een langs Limburg, zocht het Maasleger, bij Hasselt, te overvallen ; het andere, langs Turnhout moest het Scheldeleger vernietigen.

Vol moed en betrouwen nam Leopold I het opperbevel des legers. Hij deed eenen warmen oproep tot het Belgische volk : « Belg zooals gij, zegde hij, zal ik met u België verdedigen ». De vrijwilligers kwamen talrijk op. De Koning had het grootste vertrouwen in den goeden uitslag der Belgische wapens. Want ofschoon hij, — enkel uit voorzichtigheid — hulp gevraagd had aan den Koning van Frankrijk, moest het Fransche leger aan de grenzen blijven, en slechts toesnellen op het uiterste oogenblik.

Leopold I hoopte met een leger van 40.000 man den

Hollandschen aanval te kunnen afweren. Daarom gaf hij bevel aan het Scheldeleger, dat 13.000 man sterk was, en aan het Maasleger, dat 10.000 welgeoefende soldaten telde, zich tusschen Aerschot en Diest samen te trekken, waar hij zelf met de vrijwilligers legerde. Eilaas, dit plan mislukte. Reeds was het Maasleger verslagen en de Hollanders trokken zegevierend op Leuven.

Zoodat Aerschot vroegere jaren nog groote onheilen beleefd heeft; het weze mij veroorloofd die feiten aan te stippen, daar zij allen aanbelangen die de merkwaardige gebeurtenissen van hun land en bijzonder van hunne stad willen kennen.